

CIRKUSZI AKROBATIKA

Alapkutatási és szakmódszertani periodika

Almássy Balázs: *Cirkusz és irodalom Nagy László: Artista havazó tartományban (emlék)*

Nagy László *Versben bujdosó* kötete nemcsak a megjelenés évében készítette olvasóit az addig többnyire egyszólamúként kezelt alkotói életmű átértékelésére, de négy évtizeddel későbbi közönségének, ahogy ő nevezte, a „*holnap kölkeinek*” is szembetűnhet a korábbi, mitikus-heroikus erkölcsi szilárdságnak és közösségi felelősségvállalásnak poétikai átalakulása valami újjá, valami lokálisan kisszerűvé ám egyetemesen jelentőssé, csekélységével együtt is értékessé és mértékadóvá.

Mi az, amiben kötete annyira eltér a korábbiaktól?

Nagy Gábor tanulmányában^[1] igyekszik körüljárni a költői hangnemváltásra adott különböző magyarázatokat, melyek az „anakronisztikus” prófétaszerep tarthatatlansága miatti disszonáns hangoktól a Jánosi Zoltán vélelmzése szerinti valóságalkítás helyetti kíméletlen én-és valóságtükröző magatartásig terjednek.

Jánosi Zoltán a „benyomuló újszerű poéziselemek” között a katasztrófaérzést, a komikumot és a groteszk jelentéskörét említi, s ezért lehet, hogy „*A mitikus-heroikus világrend egyrészt tovább sötétedik-komorul, másrészt kiegészül a cirkuszi és farsangi világmodell-konstrukció elemeivel.*”^[2]

Jánosi vonatkozó tanulmányában külön ki is emeli, hogy „*Nagy László esetében is az egész jelenségmezőt kell tehát nagyító alá helyezni (...) Azt a világot, ahol „művészet”, „testgyakorlás”, „komikum”, „tragikum vegyül”, ahol díszletek, kulisszák vannak, szereplők és közönség, egy színpalak előtti és mögötti világ, s mindenek előtt, a művészet (egyik változataként) az annak helyére nyomuló „produkció”.*”^[3]

A kötetben szereplő *Artista havazó tartományban* c. prózavers többszöri elolvasása után sem egy lefokozott, a külvilág által deformált heroikus hőst látunk, s ennyiben – véleményünk szerint – a korábbi váteszi művészmagatartás sem halványul, sőt, sokkal inkább egy olyan, szociokulturálisan könnyen értelmezhető jelhordozó szereplőhöz társul, akinek közvetlen élettere épp a cirkusz, amely a világirodalomban a kiszolgáltatottság és függetlenség együttes élményének visszatérő motivikus helyszíne.

Ahogy a komédiás, az udvari bolond, a clown, tágabb értelemben pedig a cirkuszi, karneváli szereplők, a szerepükhöz tapadó korlátozott és megtűrt funkcióik segítségével lehetőséget kapnak a művészet és a társadalom, a művész és a hatalom közötti viszony megbomlásának kifejezésére, úgy válhat érzékelhetővé a látszat és a valóság horizontjainak egymáshoz viszonyított elcsúszása Nagy László artistájánál is, a személyiségen túlmutató történeti válságjelek cirkuszi produkcióba sűrített leleplezésével.

Egy olyan korban, amikor a művész megszólalási lehetősége és az uralkodó politikai eszmerendszer elfogadása egyenesen arányos, az alkotók közül többen is úgy tekintenek a komikum és a cirkusz motívumkörére, mint a legnagyobb poétikai szabadság zálogára, még akkor is, ha a keserű önirónia és a cirkuszhoz tapadó kiszolgáltatott léthelyzet miatt a cirkuszi szerepkörök társadalmi státuszértéke folyamatosan meg is kérdőjeleződik.

A korábban megismert népies-mitologikus, organikus Nagy László-i versvilág így szorulhatott ebben a kötetben háttérbe, hogy átadja helyét az új meg új csodára éhes és telhetetlen közönségnek kiszolgáltatott, ám a belső tartását feladni nem hajlandó művész újra fellelt poétikai színterének: a cirkusznak.

Feltűnő azonban, hogy az *Artista havazó tartományban* központi alakja – noha egy új szereplő a költőnél - mennyire át-és keresztbeszött az életmű korábbi szakaszaira jellemző keresztény-mitológiai-történelmi-népi allúziókkal, mint például: az artista várandós feleségével télen érkezik a kis, eldugott faluba (a szent család és

a karácsony motívumköre), az előadás egyik fő attrakciója a láncszakítás (Prométheuszra utalás).

Azzal, hogy felesége - állapota ellenére - maga is teljes értékű szereplőként vesz részt az előadásban, az egzisztenciális kiszolgáltatottság mellett (terhesen fellépni) az istenanyai minta is felsejlik: *”Kard áll a dobogón három, öntöttvasból a talpuk. Mögöttük vézna asszony, a világ kicsi-ilonája fehérben. A mécsvilág világít így, ha föllép a homály színpadára. (...) Micsoda hatalmas gömb a hasa! De nincs ott nyugalom, a függve fehérítő redők inognak. Selyem és haskéreg alatt valakit éltet a vére. Bába meg sírásó összetekint a gondolatban. S míg szívérvány meg szemfödél csatázik, eltiüenedznek a kardok, marad csak egy: a tarkót tartja. Pillére mégis mindennek: így is vízszintben a test, a csodák csodája.”* [4]

Az előadás helyszíne is szokatlan, hisz az egy iskolai tanterem, a produkciókat pedig a tanári dobogón hajtják végre, így a cirkuszi térformához szokott közösségélmény helyett a mi-ők elkülönülése erősödhetne, míg a teremben helyet foglaló és saját befolyását is féltő község papja, „a detronizált varázsló” igyekszik fényt deríteni a szemfényvesztésre: *„Antikrisztus, mondja a férfire, Antikrisztus. Ő pedig fölemeli a nőt, fehér keresztjét, kiszalad vele a hőésésbe.”* [5]

A várt hatás azonban mégsem marad el, a vágy el lett ültetve az iskolapadban ülő fiatalokban, akik *„Már holnap vassal verik lilára a muszkli-malacot karjaikon, már holnap láncok feszülnek, láncnak rugaszkodik a harmat is.”* [6]

Szabolcsi Miklós említi Derkovits Gyula festészeténél a lánc jelképével kapcsolatosan az erőművész és a láncát tépő rab, a megkötözött tehetetlenség és a láncát törő proletár motívumhálójának egymásra hatását. [7] S bár Szabolcsi könyvének több értelmezésében is tetten érhető az akkori évek ideológiailag terhelt történelmi háttere, abban mindenképpen igaza van, hogy az artisták, az erőművészek művészetbeli alkalmazása fokozottabban plebejus-jellegű. mint az évszázadok során összetettebb, bonyolultabb jelentésre szert tevő bohócé. Az artista szerepeltetése már eleve egy társadalmi vonatkozásban is fokozottabban nyitott értelmezési lehetőséget hordozhat magában, s ez Nagy László költészetére is igaz.

A kötettel Nagy László beemeli költői világképébe és esztétikai rendszerébe a cirkusz világát is, így válva a cirkuszi produkció (láncszaggatás, egyenes gerinc) áttételes jelentésű üzenethordozóvá, megalkotandó, követendő magatartásmintákká, míg a mutatványos kocsit húzó artista alakjának jelképrendszere a mű végére még inkább kiszélesedik: *„Asszonyt vonó tiszta szamuráj, igazi király, az isten lova.”* [8]

Az „isten lova” megnevezéssel hazánk egyes vidékein a szamarat jelölik, s mint a jeruzsálemi bevonulás Krisztus-hordozó bibliai állata, a megalázás, a kiszolgáltatottság látványa mellett a megváltás lehetőségét is megcsillantja. Ahogy a faluról falura vándorló artistacsalád produkciói is a megszabadulás lehetőségét a mozdulatlan világban: *„(...) reggel befogja magát a férfi lónak, elébe a kerekes házacsának. A mozdulatlan házak ámulják idegen rokonukat. (...) A telhetetlenek pedig néznek utánuk éhesen az új csodára. S látnak jeleket: a patkó vérző anagrammáit s két piros keréknyomot végtelenségig húzva a korai hóban.”* [9]

[1] Nagy Gábor: *„Halhatatlan szikla feszít legbelül” – Adalék Nagy László vershőisének poétikai módosulásaihoz.* forrás: www.kortaronline.hu/regiweb/0911/nl%20nagy.htm

[2] in: Jánosi Zoltán: *„Szólitlak, hattyú”.* Válogatott írások Nagy László életművéről. Magyar Napló, Bp., 2006. 268.o.

[3] in: Jánosi: 272. o.

[4] in: Nagy László: *Versben bujdosó*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp., 1973. 86-87. o.

[5] in: Nagy László: 87. o.

[6] in: Nagy László: 86. o.

[7] in: Szabolcsi Miklós: *A clown mint a művész önarcképe*. Corvina kiadó, Bp., 1974. 126. o.

[8][8] in: Nagy László: 87. o.

[9] in: Nagy László: 87. o.

megjelenik minden negyedévben